

Maria Ewa Szatlach

Kierunki zaangażowania polityczno-militarnego Chin w XXI wieku

Abstrakt

Główną rolę w polityce zagranicznej Chin odgrywa czynnik ekonomiczny, który oznacza podporządkowanie polityki wewnętrznej oraz zagranicznej działaniom gospodarczym. Zapoczątkowany w latach 80. XX wieku proces dynamicznego rozwoju gospodarczego oraz otwarcie na zagraniczny kapitał spowodowały, że Chiny stały się wielką potęgą gospodarczą i polityczną, a olbrzymi potencjał i rozmiary umożliwiają im wywieranie znacznego wpływu na sytuację globalną i kreowanie relacji w stosunkach międzynarodowych. Celem badawczym artykułu jest przedstawienie ewolucji w kierunkach zaangażowania politycznego i militarnego Chin na początku XXI wieku – zarówno w relacjach z innymi mocarstwami, jak i w regionie Azji Wschodniej.

Słowa kluczowe: Chiny, polityka zagraniczna, stosunki międzynarodowe, mocarstwa, bezpieczeństwo międzynarodowe, polityka regionalna.

Abstract

Directions of China's Political-Military Engagement in the Twenty-first Century

An economic factor plays the main role in China's foreign policy. It means that domestic and foreign policies are subordinated to economy. The dynamic process of economic development and opening to foreign capital, launched in the 80., led to the fact that China has become a great economic and political power. Its huge potential and size enables China to have a significant influence on the global situation and to create relationships in international relations. The aim of the article is to present the evolution of the directions of China's political and military involvement – both in relations with other powers and in the East Asian region.

Keywords: China, foreign policy, international relations, superpowers, international security, regional policy.

W polityce zagranicznej Chin czynnik ekonomiczny odgrywa bardzo ważną rolę. W związku z tym w literaturze przedmiotu pojawiło się nawet pojęcie ekonomizacji polityki zagranicznej. Czynnik ten nie jest jednak przez Państwo Środka wykorzystywany instrumentalnie, ale stanowi jeden z najważniejszych celów i oznacza podporządkowanie polityki wewnętrznej oraz zagranicznej działaniom ekonomicznym, związanym z modernizacją i zwiększaniem potencjału gospodarczego kraju. Taka strategia w opinii Edwarda Haliżaka jest zrozumiała, jeśli pod uwagę weźmie się różnicę między aspektami mocarstwowymi Chin a materialnymi możliwościami ich realizacji¹. Zapoczątkowany w latach 80. XX wieku proces dynamicznego rozwoju gospodarczego oraz otwarcie na zagraniczny kapitał spowodowały, że Chiny stały się – obok Stanów Zjednoczonych, Europy Zachodniej i Japonii – wielką potęgą gospodarczą i polityczną, a olbrzymi potencjał i rozmiary umożliwiają im wywieranie znacznego wpływu na sytuację globalną i kreowanie sytuacji na rynkach międzynarodowych.

Od proklamacji Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) w października 1949 roku do czasów współczesnych w jej polityce zagranicznej dokonała się wielka ewolucja. Można wyróżnić cztery etapy tego procesu:

1. W latach 1949-1960 komunistyczne Chiny związane były silnym sojuszem ze Związkiem Radzieckim, co stwarzało olbrzymie zagrożenie dla świata demokratycznego.
2. Po 1960 roku nastąpiło zerwanie stosunków z Moskwą i Chiny znalazły się w całkowitej izolacji, mając dwóch wrogów – Stany Zjednoczone i Związek Radziecki. W latach 60. Chiny stały się również przywódcą Trzeciego Świata w „antyimperialistycznej i antyrewizjonistycznej rewolucji światowej”. Wspierały ruchy narodowo-emancypacyjne, rewolucyjne i antykolonialne oraz tworzenie partii komunistycznych o ideologii maoistowskiej, które w Azji Wschodniej działały na bardzo szeroką skalę.
3. W latach 70. doszło do zbliżenia ze Stanami Zjednoczonymi, w konsekwencji czego Chiny zostały uznane za jedynego przedstawiciela narodu chińskiego i zajęły miejsce Tajwanu w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Stopniowo zaczęły wychodzić z izolacji i wraz ze Stanami Zjednoczonymi znalazły się w opozycji do Związku Radzieckiego.
4. W latach 80. nastąpiła powolna poprawa stosunków ze Związkiem Radzieckim. Od tego czasu polityka Chin stała się bardziej zrównoważona i pozbawiona ideologicznej nadbudowy, stąd przyjęło się nazywać ją strategią „równego dystansu” wobec USA i ZSRR. Etap ten był konsekwencją radykalnych przemian w chińskiej polityce wewnętrznej, co znalazło naturalne odbicie w relacjach zagranicznych².

---

¹ E. Haliżak, *Stosunki regionalne w regionie Azji i Pacyfiku*, Warszawa 1999, s. 170-172.

² W. Szymborski, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Bydgoszcz 2008, s. 205-206.

Jeszcze na początku XX wieku Chiny były państwem półfeudalnym, a po powstaniu Chińskiej Republiki Ludowej społeczeństwo rozpoczęło odbudowę kraju na wzór radzieckiego modelu gospodarki centralnie planowanej³. Pasm sukcesów współczesnych Chin rozpoczęło się w 1978 roku, kiedy w Komunistycznej Partii Chin (KPCh) umocnił się obóz reformatorów z Deng Xiaopingiem na czele. Grupa ta zainicjowała proces transformacji gospodarczej i politykę szerokiego otwarcia na świat⁴. Gwałtowne przyspieszenie gospodarcze Chin było spowodowane stopniowymi reformami strukturalnymi i instytucjonalnymi, prowadzonymi pod kontrolą partii komunistycznej. Kluczowym przejawem tych zmian było wzmocnienie szybkiego przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do specjalnych stref ekonomicznych i obszarów wydzielonych we wschodnich prowincjach, a świadome sukcesu gospodarczego władze chińskie przyjęły w 2005 roku ambitny plan osiągnięcia przewagi konkurencyjnej i technologicznej nad resztą świata oraz uzyskania do 2020 roku statusu ważnego światowego centrum nowoczesnych technologii⁵. Od 2009 roku Chiny są największym eksporterem na świecie (wyprzedziły Niemcy), a od 2010 roku są drugą po Stanach Zjednoczonych gospodarką świata i wydaje się, że w tym momencie (połowa 2015 roku) prześcignęły już nawet Stany Zjednoczone w wielkości PKB. Legitymują się też największymi, szacowanymi na 3,4 mld dolarów rezerwami walutowymi (około sześć rocznych PKB Polski). W 2012 roku chińskie obroty w handlu towarami były największe na świecie i wyniosły 3,87 bln dolarów (nadwyżka w handlu osiągnęła wartość 231 mld dolarów)⁶. O rosnącym znaczeniu gospodarczym Chin świadczy również to, że o ile w 2006 roku Chiny były największym partnerem handlowym dla 70 państw (dla porównania Stany Zjednoczone były najważniejsze dla 127), o tyle w 2014 roku były najważniejsze dla 124 państw (w przypadku Stanów Zjednoczonych było to „tylko” 76)⁷. Kolejnym dowodem na wzrost globalnego znaczenia Chin jest również to, że w 2012 roku prześcignęły Stany Zjednoczone i Unię Europejską, stając się najważniejszym partnerem handlowym państw Afryki⁸.

Oprócz szczególnie akcentu położonego na gospodarczą modernizację kraju (program „czterech modernizacji” obejmujący rolnictwo, przemysł, technikę i obronę narodową), reformatorskie skrzydło Deng Xiaopinga skupiło się na stwo-

³ S. W. Mosher, *Hegemon. Droga Chin do dominacji*, Warszawa 2007, s. 65.

⁴ Z. Wiktor, *Chiny. Na drodze socjalistycznej modernizacji*, Toruń 2008, s. 264-275.

⁵ Miało się to na przykład przejawiać pojawieniem się 50 chińskich firm na liście 500 największych korporacji świata – wywiad S. Delanglade z Phillipem Chelminem, profesorem ekonomii, „Forum” 2005, nr 25, s. 16-19.

⁶ *China Eclipses U.S. as Biggest Trading Nation*, „Bloomberg”, 10.02.2013, <http://www.bloomberg.com/news/2013-02-09/china-passes-u-s-to-become-the-world-s-biggest-trading-nation.html> [dostęp: 02.12.2015].

⁷ <https://globalconnections.hsbc.com/us/en/articles/asia-trade-shaping-21st-century> [dostęp: 02.12.2015].

⁸ *China's Africa Policy* – dostępne na stronie <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.html> [dostęp: 04.12.2015].

rzeniu od podstaw nowego porządku prawnego, umożliwiającego wprowadzenie programu modernizacyjnego oraz przywróceniu szacunku dla tradycji i kultury chińskiej, której kultywowanie było zabronione w okresie maoizmu. Władze chińskie zaczęły eksponować konieczność oparcia stosunków politycznych z innymi państwami na zasadach równości, wzajemnych korzyści oraz pokojowego współistnienia. Podkreślając swoją niezależność i niewiązanie się z żadnym z istniejących sojuszy polityczno-wojskowych, za główne cele uznały jednocześnie przyłączenie Tajwanu (jako tzw. prowincji zbuntowanej), przeciwstawianie się amerykańskiej i radzieckiej hegemonii oraz szerokie działania na rzecz pokoju. Podjęte reformy opierały się na koncepcji tzw. trzeciej drogi, która polegała na zachowaniu harmonii pomiędzy stabilnością polityczną, wzrostem gospodarczym i rządami partii komunistycznej. Partia posiadała monopol na sterowanie procesem reform, a wszelkie formy protestu spotykały się z jej natychmiastową i bezwzględną reakcją, czego symbolem stało się brutalne zdławienie 4 czerwca 1989 roku studenckich demonstracji na Placu Niebiańskiego Spokoju w Pekinie⁹.

Od końca lat 90. XX wieku polityka zagraniczna Chin opiera się na podejściu, które akcentuje stosowanie pozamilitarnych środków i narzędzi oddziaływania w sferze zarówno politycznej, jak też i innych – ekonomicznej, militarnej i kulturalnej. Głównym celem tej polityki jest również promowanie pokojowego wzrostu (*peaceful rise*) zgodnie ze słynną doktryną 24 znaków Deng Xiaopinga: „ukrywania możliwości i zyskiwania na czasie”¹⁰. Powyższe przewartościowania w chińskiej polityce zagranicznej stały się nieuchronną konsekwencją modernizacji. Jak nigdy dotąd w historii Chin otworzyły się na świat, uzyskując w ten sposób dostęp do wszystkich niezbędnych środków do realizacji ambitnych reform. Dotyczyło to w pierwszym rzędzie transferu technologii, nowoczesnych metod zarządzania, bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz proeksportowej strategii. Otwarcie na świat spowodowało, że w momencie kresu świata dwubiegunowego Chin dysponowały już tak potężnym potencjałem, iż pozwoliło to na określenie ich mianem mocarstwa regionalnego oraz mocarstwa wschodzącego, którego pozycję w układzie światowym w perspektywie kilku dziesięcioleci trudno jest obecnie przewidzieć.

W literaturze przedmiotu strategiczne cele polityki zagranicznej Chin rozpatrywane są w szerszym kontekście głównych trendów globalnych. Jednym z najważniejszych trendów jest szerokie pojmowanie bezpieczeństwa, w którym – oprócz aspektów militarnych i politycznych – występują kwestie gospodarcze i inne zagrożenia o nietradycyjnym charakterze. Jak już wspomniano, priorytetem dla Chin stało się zacieśnienie współpracy gospodarczej z innymi mocarstwami, głównie Stanami Zjednoczonymi i Unią Europejską oraz minimalizowanie możliwości militarnej czy politycznej konfrontacji. Drugim istotnym trendem jest promocja mul-

⁹ W. Szymborski, dz. cyt., s. 206.

¹⁰ J. Fenby, *Tiger Head, Snake Tails*, New York 2013, s. 234.

tilateralizmu, który pomaga w osiągnięciu wyznaczonych celów dzięki współpracy z innymi państwami na bazie wspólnych interesów. Trzecim głównym trendem jest postrzeganie dalszego rozwoju zarówno w wymiarze gospodarczym, jak i społecznym, ekologicznym oraz promocji innowacyjności¹¹.

Kluczowym celem strategicznym Chin, przedstawionym w dokumencie „Pokojowy rozwój Chin”¹² we wrześniu 2011 r., jest dążenie do odrodzenia wielkości chińskiego narodu i potęgi państwa, czyli przywrócenie Chinom „należnego im miejsca na arenie międzynarodowej i ostateczne zakończenie niemal ponad stuletniego okresu hańby i poniżenia”¹³. Szerokie otwarcie na świat zmieniło spojrzenie Chin na ich rolę w regionie Azji Wschodniej oraz na arenie międzynarodowej. Współczesne Chiny położyły nacisk na modernizację kraju (z uwzględnieniem pierwszeństwa dla rozwoju gospodarczego) i odeszły od prymatu stworzenia potęgi militarnej. W wymiarze bezpieczeństwa podstawowym celem stało się zagwarantowanie pokojowego otoczenia międzynarodowego dla zapewnienia dogodnych warunków dalszego rozwoju i modernizacji kraju¹⁴.

W polityce zagranicznej Chin kluczowe znaczenie mają relacje ze Stanami Zjednoczonymi, Rosją, Unią Europejską i Japonią. Stosunki ze Stanami Zjednoczonymi należą do najważniejszych w chińskiej polityce zagranicznej. Relacje te charakteryzują się swoistym dualizmem. Z jednej strony Chiny oficjalnie deklarują gotowość do rozwijania stosunków dwustronnych, ale jednocześnie wykorzystują każdą okazję, by umniejszyć wpływy USA w Azji Wschodniej. Z kolei Amerykanie postrzegają Chiny – w zależności od sytuacji – jako strategicznego partnera, innym razem jako strategicznego rywala. Niemniej jednak Chiny uznały, że pokojowy i stabilny porządek w regionie Azji Wschodniej jest niemożliwy bez udziału Stanów Zjednoczonych, o czym przesądziły dwa wydarzenia: kryzys tajwański z 1996 roku, kiedy Ameryka wykazała gotowość interwencji zbrojnej dla obrony niezależności Tajwanu oraz pokojowe przejęcie Hongkongu w 1997 roku, co stanowiło dowód, że Chiny mogą uzyskać więcej przy wykorzystaniu procedury politycznej¹⁵. Chiny negatywnie oceniają strategiczny sojusz Stanów Zjednoczonych z Japonią, amerykańską gotowość do obrony niezależności Tajwanu oraz bliskie kontakty z Koreą Południową. Najważniejsze problemy obu partnerów dotyczą jednak sfery gospodarczej. Od wielu lat handel pomiędzy Stanami

¹¹ W. Jisi, *China's Search for a Grand Strategy. A Rising Great Power Finds Its Way*, “Foreign Affairs” 2011, March/April, s. 70-77.

¹² *China's Peaceful Development*, http://www.gov.cn/english/official/201109/06/content_1941354.htm [dostęp: 04.12.2015].

¹³ J. Rowiński, *Ewolucja polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej (1949-2011), Wielkie przemiany w Chinach. Próba bilansu reform Deng Xiaopinga*, K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), Warszawa 2012, s. 224.

¹⁴ Tamże, s. 233-236.

¹⁵ E. Haliżak, *Zmiana układu sił USA – Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, Warszawa 2005, s. 129.

Zjednoczonymi i Chinami wzrasta regularnie i USA pozostają głównym rynkiem eksportowym Chin, ale nie przeszkadza to we wzajemnym oskarżaniu się o nieuczciwą konkurencję – pomimo obopólnych korzyści gospodarczych. Jedną z najbardziej spornych kwestii ekonomicznych jest polityka kursu walutowego. Amerykanie oskarżają Chiny o stosowanie polityki protekcjonistycznej za pomocą podtrzymywania niedowartościowanego kursu walutowego w celu zwiększenia swej pozycji konkurencyjnej na rynkach międzynarodowych¹⁶.

Jeśli chodzi o stosunki polityczne z Rosją, to postępujący rozpad Związku Radzieckiego nie leżał w interesie Chin ze względów ideologicznych i strategicznych. Wkrótce jednak okazało się, że pogrążony w wewnętrznym kryzysie sąsiad, który nie stwarza realnego zagrożenia, jest dla Pekinu partnerem optymalnym¹⁷. Mimo różnic rozwojowych w latach 90. doszło do zbliżenia politycznego między obu państwami, czego ostatecznym rezultatem było podpisanie w 2001 roku traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy. Partnerstwo z Rosją ma służyć zarówno stosunkom bilateralnym, jak też regionalnym oraz globalnym, jak np. ograniczenie amerykańskiej dominacji, rozwiązywanie problemów międzynarodowego terroryzmu czy sytuacji na Półwyspie Koreańskim lub Bliskim Wschodzie. Oba państwa, będąc stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa, często wyrażają ten sam pogląd oraz posiadają duży wpływ na ewentualną reformę ONZ. Poprawnym stosunkom politycznym towarzyszy niski poziom współpracy gospodarczej. Chiny są zainteresowane głównie importem rosyjskich surowców, zwłaszcza ropy naftowej, oraz zwiększeniem inwestycji na rosyjskim Dalekim Wschodzie. W sytuacji nałożonego embarga na dostawy broni ze Stanów Zjednoczonych i UE, Chiny są zainteresowane zakupem rosyjskiego sprzętu i technologii wojskowej, jednak w tej kwestii Moskwa zachowuje sporą wstrzeźliwość¹⁸.

Stosunki dyplomatyczne pomiędzy Chinami i Japonią zostały nawiązane dopiero w 1972 roku po tym, jak Japonia spełniła trzy chińskie warunki: uznania Chin za jedynego reprezentanta narodu chińskiego, prowincja Tajwan jest jej nieodłączną częścią, a chińsko-japoński traktat pokojowy zawarty po II wojnie światowej jest nieważny. Stosunki dwustronne tych państw obciążone są licznymi konsekwencjami japońskiej agresji na Chiny w 1932 r., kwestią tajwańską oraz sprawą strategicznego sojuszu Japonii i USA. Wywołują one okresowe napięcia, co nie rzutuje na pozytywne wyniki we współpracy gospodarczej. Oba państwa stały się dla siebie kluczowymi partnerami handlowymi. Japonia zajmuje w chińskim handlu pierwsze miejsce, dystansując Stany Zjednoczone, natomiast Chiny są dla Japonii drugim rynkiem eksportowym¹⁹.

¹⁶ E. S. Prasad, *Effects of the Financial Crisis on the U.S.-China Economic Relationship*, "CATO Journal" 2009, Spring/Summer, Vol. 29, Issue 2, s. 225-226.

¹⁷ J. Bylica, J. Rowiński, *Aspiracje mocarstwowe Chin w świecie wielobiegunowym*, [w:] *Nowe role mocarstw*, B. Mrozek, S. Bieleń (red.), Warszawa 1996, s. 134.

¹⁸ P. Milewski, *Stosunki między Chinami i Rosją*, Warszawa 2005, s. 25-27.

¹⁹ W. Szymborski, dz. cyt., s. 209-210.

Zasadniczą cechą stosunków pomiędzy Unią Europejską a Chinami jest fakt (w przeciwieństwie do pozostałych mocarstw), że nie są one obciążone historycznymi obciążeniami. Do nawiązania stosunków dyplomatycznych doszło we wrześniu 1975 r., a trzy lata później podpisano umowę o współpracy handlowej. Pozytywna ocena wzajemnych kontaktów spowodowała, że w 1985 r. doszło do podpisania nowej umowy o współpracy gospodarczej i handlowej, która w 1989 r. została zawieszona z powodu krwawego stłumienia przez władze chińskie prodemokratycznych demonstracji studenckich. Rok później rozpoczął się proces stopniowego znoszenia sankcji, co umożliwiło wznowienie kontaktów politycznych i gospodarczych. Jeden z pierwszych dokumentów dotyczących strategicznej współpracy między UE i Chinami został opracowany przez Komisję Europejską w 1995 r. Dotyczył on głównie poparcia roli Chin w regionie azjatyckim w dalszym otwarciu na świat, nowej polityki dwustronnego dialogu, wspierania procesów oraz inicjatyw dotyczących powstania społeczeństwa obywatelskiego, a także przestrzeganie praw człowieka oraz poparcie starań Chin o członkostwo w Światowej Organizacji Handlu (WTO)²⁰. Od 1998 roku organizowane są coroczne szczyty UE – Chiny, a agenda każdego następnego roku jest coraz bogatsza merytorycznie, co świadczy o stałym pogłębianiu relacji. Wzajemne stosunki dotyczą czterech głównych płaszczyzn: politycznej (z uwzględnieniem praw człowieka), gospodarczej i handlowej, realizacji wspólnych programów oraz współpracy sektorowej w 20 obszarach, m.in. w zakresie ochrony środowiska, nauki i badań technologicznych, transportu morskiego, edukacji i kultury²¹.

Współcześnie Chiny i Unia są równorzędnymi partnerami, przestrzegającymi zasad wzajemności i uczciwej konkurencji. Unia Europejska jest największym partnerem handlowym Chin. Dla Chin z kolei UE stanowi przede wszystkim grupę państw, z których najpoważniejszymi partnerami są Niemcy, Wielka Brytania i Francja. Raport Komisji Europejskiej z października 2006 r. podkreślał fakt, że w relacjach z Europą Chiny liczą na kontakty bilateralne, a nie wspólnotowe, i że władze chińskie starają się podtrzymać stan, w którym państwa członkowskie rywalizują ze sobą o względy Państwa Środka, co z kolei podważa autorytet Wspólnoty i jej wiarygodność²². Chiny w odmienny sposób rozumieją definicję świata wielobiegunowego, co przekłada się na kształtowanie własnej roli i pozycji na arenie międzynarodowej²³. W obliczu mało zdecydowanych posunięć UE w sferze globalnej polityki jest ona często postrzegana przez Chiny jako bogaty,

²⁰ *A long-term policy for China-Europe relations*, European Commission, COM 279, Brussels 1995, s. 5-7.

²¹ ec.europa.eu/external_relations [dostęp: 06.12.2015].

²² F. Godement, J. Parello-Plesner, *Wyścig po Europę*, Warszawa 2011, s. 10-14.

²³ Dla Chin prymat w globalnych stosunkach międzynarodowych powinny wieść najsilniejsze mocarstwa, a dla UE największe organizacje i instytucje międzynarodowe – K. Hołdak, A. Kona-rzewska, *Stosunki Unii Europejskiej z Chinami*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2007, nr 5-6, s. 280-283.

ale stosunkowo pasywny podmiot stosunków międzynarodowych. Brak wspólnotowej jednolitej polityki zagranicznej pogłębia tę wizję UE w oczach chińskiego rządu. Na linii polityki globalnej oba mocarstwa mają w wielu kwestiach zbliżone stanowiska. Unia nie posiada interesów strategicznych i wojskowych na kontynencie azjatyckim, szczególnie jeśli chodzi o kwestię tajwańską. Tematem często podnoszonym przez obie strony jest problem praw człowieka – dla obu stron jedna z najbardziej drażliwych kwestii, powodująca liczne kłopotliwe sytuacje²⁴.

Poza relacjami z wielkimi mocarstwami, w chińskiej polityce zagranicznej istotną rolę odgrywiają stosunki z państwami sąsiadującymi, oparte na zasadach przyjaznego, bezpiecznego i dobrze prosperującego sąsiedztwa. Choć chińska gospodarka ma charakter globalny, co jest widoczne zarówno w obrotach handlowych, jak i zaangażowaniu inwestycyjnym, to nie ulega wątpliwości, że kluczowe znaczenie odgrywiają dla niej gospodarki azjatyckie: Japonia, Korea Południowa, Tajwan i państwa członkowskie ASEAN²⁵. Ważny jest również fakt, że Azja Wschodnia jest obszarem silnego oddziaływania Stanów Zjednoczonych, co stanowi wyzwanie dla chińskiej strategii i sprawia, że Chiny muszą stale umacniać swoją pozycję poprzez szeroką współpracę z możliwie wszystkimi państwami regionu przy jak największym wspieraniu procesów integracyjnych, zwłaszcza gospodarczych²⁶.

Przez ostatnie trzy dekady Chiny zbudowały solidną bazę dla polityki sąsiedztwa i aktywnie zaangażowały się w azjatycką współpracę regionalną. W połowie lat 90. wzięły udział w kilku projektach regionalnych, a na początku XXI wieku przedefiniowały relacje strategiczne z Azją Wschodnią, co znalazło wyraz w chińskiej doktrynie pokojowego wzrostu (*heping jueqi – peaceful rise*). Sformułowanie to zostało po raz pierwszy użyte w 2003 roku na Forum Boao (*Boao Forum for Asia*) w Hainan. Rok później, w kwietniu 2004 roku, prezydent Hu Jintao zapowiedział, że partnerstwo chińskie z państwami Azji będzie opierało się na pięciu zasadach: wzmocnionej współpracy, zaufaniu i dobrem sąsiedztwie, bilateralnej współpracy ekonomicznej, przyspieszeniu regionalnej integracji ekonomicznej, promowaniu interakcji kulturowych oraz usprawnieniu dialogu o bezpieczeństwie. Chiny zaczęły popierać inicjatywę APEC i przystąpiły do Regionalnego Forum ASEAN (*ASEAN Regional Forum – ARF*) mimo nierozwiąza-

²⁴ Na przykład planowany na grudzień 2008 r. szczyt UE – Chiny został odwołany przez rząd chiński z powodu działań Europy, która zakwestionowała wtedy brak poszanowania przez Chiny praw innych państw w regionie – J. Fenby, dz. cyt., s. 246-247.

²⁵ W 2007 r. głównymi kierunkami chińskiego eksportu były: Azja (47%), UE (20%) oraz Ameryka Północna (21%). Natomiast w przypadku importu były to: Azja (65%), UE (12%) i Ameryka Północna (9%) – K. Starzyk, *Długookresowe tendencje rozwojowe Chin w świetle rynkowej transformacji ich gospodarki*, [w:] K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), dz. cyt., s. 83-84.

²⁶ J. Rowiński, *Chiny i zmieniający się układ sił w Azji na progu XXI wieku. Strategia regionalna ChRL w warunkach globalizacji*, [w:] *Azja Wschodnia i Azja Południowa w stosunkach międzynarodowych*, J. Nakonieczna, J. Zajączkowski (red.), Warszawa 2011, s. 444.

nego problemu tajwańskiego, ponieważ uznały projekt za sprawny mechanizm multilateralnej współpracy bezpieczeństwa w rejonie Azji i Pacyfiku. Zdawały też sobie sprawę, że nieprzyłączenie się do Forum może oznaczać ich izolację i wzrost podejrzliwości ze strony najbliższych sąsiadów²⁷.

Chiny aktywnie włączyły się w azjatycką współpracę regionalną od początku lat 90. Wtedy sukcesywnie normowały swoje relacje dyplomatyczne z Indonezją, Singapurem i Brunei. Przestały popierać działalność partii komunistycznych w państwach Azji Południowo-Wschodniej i podpisały szereg porozumień bilateralnych z państwami ASEAN. Głębsze zaangażowanie Chin w procesy regionalne kontynentu pojawiło się po azjatyckim kryzysie finansowym w 1997 roku. W grudniu 1997 roku liderzy Chin, Japonii i Korei Południowej zostali zaproszeni przez państwa ASEAN na szczyt w Kuala Lumpur w Malezji, który rozpoczął projekt ASEAN+3. Ich udział w projekcie był na tyle aktywny, że w listopadzie 2001 r. zaproponowały nawet stworzenie w ciągu 10 lat strefy wolnego handlu ASEAN – Chiny²⁸. W Raporcie z XVI Kongresu KPCh z 2002 r. położono szczególny nacisk na znaczenie rozwoju przyjaznych relacji z sąsiednimi państwami (*yu lin wei shan, yi lin wei ban – becoming friends and partners with neighbours*)²⁹. Na szczycie Chin – ASEAN w październiku 2003 r. premier Wen Jibao podkreślił, że „zbudowanie prosperującego sąsiedztwa jest krokiem naprzód w kierunku wzajemnej korzystnej współpracy, pogłębienia współpracy regionalnej i subregionalnej, usprawnienia integracji gospodarczej w regionie, czyli osiągnięcia wspólnych celów z innymi państwami azjatyckimi”³⁰.

Udział Chin w regionalnej współpracy określaną jako długookresowy trend realizowany w trzech głównych obszarach:

1. Jest to strategiczne pogłębianie relacji bilateralnych pomiędzy Chinami i innymi państwami na świecie. Aktywne zaangażowanie we współpracę regionalną współgra z politycznymi i ekonomicznymi interesami Chin oraz tworzy przyjazne środowisko międzynarodowe dla modernizacji i rozwoju chińskiej gospodarki.
2. Sprzyja dywersyfikacji chińskich rynków eksportowych i pomaga Chinom w osiągnięciu strategicznego celu wyjścia poza obszar kontynentu w XXI wieku.
3. Pomaga Chinom i innym państwom w regionie walczyć z negatywnymi skutkami globalizacji. Porozumienie o strefie wolnego handlu między ASEAN i Chinami (China – ASEAN FTA), które weszło w życie 1 stycznia

²⁷ D. Kerr, *Greater China and East Asian Integration: Regionalism and Rivalry*, “East Asia” 2000, Spring, Vol. 21, Issue 1, s. 87.

²⁸ R. Xiao, *Between Adapting and Shaping: China’s Role in Asian Regional Cooperation*, “Journal of Contemporary China” 2009, March, Vol. 18, Issue 59, s. 304.

²⁹ X. Shiquan, *Regional Economic Cooperation in East Asia and Its Impact on Cross-Strait Relations*, “American Foreign Policy Interests” 2012, Vol. 24, s. 505.

³⁰ R. Xiao, dz. cyt., s. 305-306.

2010 roku, stworzyło trzeci największy na świecie blok handlowy po UE i NAFTA. W przyszłości China 2 ASEAN FTA zmieni konfigurację gospodarki światowej³¹.

Choć we współczesnej polityce Chin dominujący wpływ wciąż mają politycy opierający się na utrzymaniu pragmatycznej linii nastawionej na współpracę ze światem, to coraz częściej dostrzec można oznaki nawoływań o zajęcie bardziej zdecydowanej postawy w obronie istotnych interesów narodowych³². Mimo tych nawoływań, oficjalne stanowisko chińskich władz nadal związane jest z założeniem, że dalszy rozwój Chin jest ściśle związany z integracją ze społecznością międzynarodową, aktywnym uczestnictwem w rozwoju oraz współodpowiedzialnością za tworzenie harmonijnego ładu globalnego. Oficjalnym potwierdzeniem kontynuowania tego kierunku jest wspomniana już biała księga „Pokojowy rozwój Chin”³³.

Przedstawiciele paradygmatu realistycznego uważają, że z racji posiadanego potencjału dążenie Chin do roli regionalnego hegemonu jest więcej niż zrozumiałe. John Mearsheimer twierdzi, że Chiny zamierzają dominować w Azji Wschodniej (i szerzej w regionie Azji i Pacyfiku) tak samo jak Stany Zjednoczone w Zachodniej Hemisferze³⁴. Wielu realistów jest zdania, że regionalną strategią Chin jest rywalizacja ze Stanami Zjednoczonymi w Azji Wschodniej. Z kolei zwolennicy podejścia liberalnego podkreślają, że ze względu na silne współzależności gospodarcze i chęć ochrony interesów ekonomicznych władze chińskie aktywnie angażują się we współpracę w regionie³⁵. Jeszcze inaczej politykę Chin wobec regionu tłumaczą konstruktywiści. Twierdzą oni, że źródłem zachowań Pekinu są kwestie związane z tożsamością. Istotnym elementem tożsamości, który przekłada się na aspiracje mocarstwowe Chin, jest wola ostatecznego zakończenia „wieku upokorzeń i hańby”, czyli okresu wpływów mocarstw kolonialnych w Chinach³⁶.

Chiny od lat deklarują swój sprzeciw wobec użycia siły, podkreślają konieczność zachowania suwerenności i integralności terytorialnej, niemieszania się w sprawy wewnętrzne innych państw, potępiają sankcje ekonomiczne i deklarują chęć budowy świata harmonijnego. Ta retoryka jest jednocześnie wspierana określonymi działaniami i strategiami, czego dobrym przykładem jest przyjęcie strategii pokojowego wzrostu w stabilnym środowisku międzynarodowym, bez użycia

³¹ X. Shiquan, dz. cyt., s. 508-509.

³² J. Rowiński, *Dylematy i wyzwania polityki Chin w końcu pierwszej dekady XXI wieku (reperkusje światowego kryzysu finansowo-gospodarczego)*, [w:] *Kryzys 2008 a pozycja międzynarodowa Zachodu*, R. Kuźniar (red.), Warszawa 2011, s. 149-171.

³³ J. Rowiński, *Ewolucja polityki zagranicznej...*, dz. cyt., s. 258-259.

³⁴ J. J. Mearsheimer, *The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia*, “The Chinese Journal of International Politics” 2010, Vol. 3, s. 389-390.

³⁵ D. Hale, L. H. Hale, *China Takes Off*, “Foreign Affairs” 2003, November/December, Vol. 82, No. 6, 2003, s. 36-53.

³⁶ J. Rowiński, J. Pawłowski, *Wizja „państwa” w Chinach. Tradycja a współczesność*, [w:] *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, E. Zajdler (red.), Warszawa 2011, s. 11-34.

siły, umacnianiu zaufania i uzyskiwaniu wspólnych korzyści. W 2005 roku prezydent Hu Jintao przedstawił na forum ONZ teorię „harmonijnego świata”. W 2009 roku, na 64. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, powtórzył i zaproponował czteropunktowy plan budowy harmonijnego świata. Obejmował on postulat wspierania multilateralizmu, w tym mechanizmów bezpieczeństwa zbiorowego i pokojowego rozstrzygania sporów oraz wzmocnienie roli ONZ, popieranie współpracy międzynarodowej opartej na wzajemnych korzyściach, budowę świata opartego na pokojowej koegzystencji wielkich cywilizacji oraz przeprowadzenie racjonalnej i koniecznej reformy ONZ. Postulował również konieczność zwiększenia reprezentacji państw rozwijających się w Radzie Bezpieczeństwa³⁷.

Jak powyższa deklaracja sprzeciwu wobec użycia siły oraz wypowiedź Zheng Bijan, długoletniego działacza Komunistycznej Partii Chin: „Chiny nie podążą ścieżką Niemiec, która doprowadziła do wybuchu I wojny światowej, ani Niemiec i Japonii, które wywołały II wojnę światową, brutalnie grabiły zasoby innych państw i dążyły do hegemonii. Chiny nie podążą też ścieżką wielkich mocarstw rywalizujących o globalną dominację w okresie zimnej wojny. Wręcz przeciwnie – Chiny przekroczą ideologiczne bariery na rzecz pokoju i współpracy ze wszystkimi państwami świata”³⁸ mają się do faktu, że Chiny sukcesywnie budują swoją potęgę militarną? Zdają sobie sprawę, że potęga Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej pozostaje daleko w tyle za amerykańskimi siłami zbrojnymi. Dane z 2009 roku wskazują, że udział wydatków na siły zbrojne wyniósł 6,2% globalnych wydatków militarnych, co plasowało Chiny przed Francją, i Wielką Brytanią, ale daleko za 43% wydawanymi przez Stany Zjednoczone³⁹. W opinii chińskich generałów Państwo Środka musi podwoić swoje wydatki na siły zbrojne z 1,4% do 2,8% PKB, żeby przybliżyć się do siły militarnej USA. Oficjalny budżet armii zwiększył się o 12,7% w 2011 roku do kwoty 601,1 miliardów juanów i przewiduje się, że w 2015 roku wzrośnie o prawie 150%. Nie można ignorować takiej ekspansji wydatków militarnych na siły zbrojne liczące ponad dwa miliony żołnierzy i dysponujące zaawansowanym technologicznie sprzętem wojskowym. Chiny dysponują najnowocześniejszymi satelitami i samolotami oraz okrętami podwodnymi dorównującymi amerykańskimi. W opinii amerykańskich wojskowych chińskie satelity są w stanie obserwować cele z przestrzeni kosmicznej prawie tak samo, jak robią to satelity amerykańskie. Te same źródła podają, że Chiny zwiększają wydatki na broń nuklearną oraz rakiety dalekiego zasięgu. Ponieważ – słowami generała Ma Xiaotian, jest to „imperatywna konieczność”. Chiny zbudowały bazę-port dla okrętów wyposażonych w nuklearne rakiety balistyczne w Sanya na wyspie Hainan⁴⁰.

³⁷ J. Rowiński, J. Pawłowski, dz. cyt.

³⁸ Z. Bijan, *China is peaceful rise to the great power status*, „Foreign Affairs” 2005, Vol. 85, No. 5.

³⁹ J. Fenby, *Tiger Head, Snake Tails*, New York 2012, s. 270.

⁴⁰ Tamże, s. 271-272.

Szybki rozwój floty morskiej i powietrznej miał na celu ewentualną inwazję na Tajwan w przypadku, gdyby Pekin zdecydował się na użycie siły w celu przyłączenia wyspy, zwłaszcza kiedy flota morska USA blokowała Cieśninę Tajwańską podczas kryzysu 1996 r. Współcześnie Chiny postrzegają rozwój floty morskiej jako narzędzie przeciwko jakimkolwiek próbom Indii czy Stanów Zjednoczonych, podjętym w celu kontrolowania szlaków wodnych dla statków przewożących ropę naftową z Bliskiego Wschodu. W ujęciu strategicznym Chiny postrzegają potężną flotę morską jako narzędzie zbudowania potęgi morskiej w regionie i stania się „blue-water ocean power in the region”. Zbudowanie morskiej potęgi wydaje się naturalne i normalne, ale staje się oczywistym testem dla systemu bezpieczeństwa regionalnego w Azji Wschodniej, wypracowanego po zakończeniu II wojny światowej⁴¹.

Pomimo szerokiego wachlarzu działań na arenie światowej i regionalnej, Chiny nie stworzyły koherentnej polityki globalnej i ograniczają się przede wszystkim do obrony swoich interesów narodowych i zabezpieczenia dostępu do surowców naturalnych⁴². Główny cel polityki zagranicznej Chin można zdefiniować jako ochronę swoich wartości, fundamentalnych interesów i bezpieczeństwa państwa. Cel ten nie sugeruje również, w jaki sposób Chiny chcą dokonać modyfikacji świata ukształtowanego pod przywództwem Stanów Zjednoczonych. Takie podejście do polityki zagranicznej krytykuje chiński uczonec, Yan Xuetong, który stwierdził, że polityczne supermocarstwo nie powinno uważać osiągnięcia dobrobytu ekonomicznego za swój najważniejszy interes narodowy⁴³.

Bibliografia

- A long-term policy for China-Europe relations*, European Commission, COM 279, Brussels 1995.
- Bijan Z., *Chinas peaceful rise to the great power status*, “Foreign Affairs” 2005, Vol. 85, No. 5.
- Bylica J., Rowiński J., *Aspiracje mocarstwowe Chin w świecie wielobiegunowym*, [w:] *Nowe role mocarstw*, B. Mrozek, S. Bieleń (red.), Warszawa 1996.
- Fenby J., *Tiger Head, Snake Tails*, New York 2012.
- Godement F., Parello-Plesner J., *Wyścig po Europę*, Warszawa 2011.
- Hale D., Hale L. H., *China Takes Off*, “Foreign Affairs” 2003, November/December, Vol. 82, No. 6.
- Haliżak E., *Stosunki regionalne w regionie Azji i Pacyfiku*, Warszawa 1999.
- Haliżak E., *Zmiana układu sił USA – Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, Warszawa 2005.

⁴¹ J. Fenby, *Tiger Head...*, dz. cyt., s. 271-272.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże, s. 263.

- Hołdak K., Konarzewska A., *Stosunki Unii Europejskiej z Chinami*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2007, nr 5-6.
- Jisi W., *China's Search for a Grand Strategy. A Rising Great Power Finds Its Way*, “Foreign Affairs” 2011, March/April.
- Kerr D., *Greater China and East Asian Integration: Regionalism and Rivalry*, “East Asia” 2000, Spring, Vol. 21, Issue 1.
- Mearsheimer J. J., *The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia*, “The Chinese Journal of International Politics” 2010, Vol. 3.
- Milewski P., *Stosunki między Chinami i Rosją*, Warszawa 2005.
- Mosher S. W., *Hegemon. Droga Chin do dominacji*, Warszawa 2007.
- Prasad E. S., *Effects of the Financial Crisis on the U.S.-China Economic Relationship*, “CATO Journal” 2009, Spring/Summer, Vol. 29, Issue 2.
- Rowiński J., *Chiny i zmieniający się układ sił w Azji na progę XXI wieku. Strategia regionalna ChRL w warunkach globalizacji*, [w:] *Azja Wschodnia i Azja Południowa w stosunkach międzynarodowych*, J. Nakonieczna, J. Zajączkowska (red.), Warszawa 2011.
- Rowiński J., *Dylematy i wyzwania polityki Chin w końcu pierwszej dekady XXI wieku (reperkusje światowego kryzysu finansowo-gospodarczego)*, [w:] *Kryzys 2008 a pozycja międzynarodowa Zachodu*, R. Kuźniar (red.), Warszawa 2011.
- Rowiński J., *Ewolucja polityki zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej (1949-2011)*, [w:] *Wielkie przemiany w Chinach. Próba bilansu reform Deng Xiaopinga*, K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), Warszawa 2012.
- Rowiński J., Pawłowski J., *Wizja „państwa” w Chinach. Tradycja a współczesność*, [w:] *Zrozumieć Chińczyków. Kulturowe kody społeczności chińskich*, E. Zajdler (red.), Warszawa 2011.
- Shiquan X., *Regional Economic Cooperation in East Asia and Its Impact on Cross-Strait Relations*, “American Foreign Policy Interests” 2012, Vol. 24.
- Starzyk K., *Długookresowe tendencje rozwojowe Chin w świetle rynkowej transformacji ich gospodarki*, [w:] *Wielkie przemiany w Chinach. Próba bilansu reform Deng Xiaopinga*, K. Gawlikowski, M. Ławacz (red.), Warszawa 2012.
- Stosunki UE-Chiny: nowa strategia Komisji*, 24 października 2006, IP/06/1454.
- Szymborski W., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Bydgoszcz 2008.
- Wiktor Z., *Chiny. Na drodze socjalistycznej modernizacji*, Toruń 2008.
- Wywiad S. Delanglade z P. Chelminem, profesorem ekonomii, „Forum” 2005, nr 25.
- Xiao R., *Between Adapting and Shaping: China's Role in Asian Regional Cooperation*, “Journal of Contemporary China” 2009, March, Vol. 18, Issue 59.
- China's Peaceful Development*, http://www.gov.cn/english/official/201109/06/content_1941354.htm.
- China Eclipses U.S. as Biggest Trading Nation*, „Bloomberg”, 10.02.2013, <http://www.bloomberg.com/news/2013-02-09/china-passes-u-s-to-become-the-world-s-biggest-trading-nation.html>.
- China's Africa Policy* – <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.html>.
- Hsiao R., *China's Strategic Engagement with Latin America*, “China Brief” 2008, vol. 8 – http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=34164.

<http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Country=CN&>.

<https://globalconnections.hsbc.com/us/en/articles/asia-trade-shaping-21st-century>.

<http://qz.com/73463/trade-ties-between-china-and-africa-could-surge-25-this-year-and-thats-just-the-beginning/>.

<http://www.chinabusinessreview.com/public/0909/-ChinaData.pdf>.

ec.europa.eu/external_relations.